

TÜRKİYE'DE SURİYELİLERE DESTEK VEREN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Syria In Turkey Give Support To Non-Governmental Organizations On A Qualitative Research

Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, Sakarya/TÜRKİYE

Öğr. Gör. Esmâ ALTINDIŞ

İstanbul Rumeli Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Programı, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6054-6329>

ÖZET

2011 yılında Suriye'de baş gösteren iç savaş sonrası günümüzün en büyük insani krizlerinden biri yaşanmıştır. Bu kriz sonrası Suriye sınırından Türkiye sınırına kitlesel göç akımı başlamıştır. 2020 yılı itibarı ile Türkiye'de 3,5 milyonu aşkın Suriyeli bulunmaktadır. Yaklaşık dokuz yıldır süren iç savaşın bitmemesi ile bu sayının giderek artması ve bitmeyen göç akışı, farklı bir ülkede yeni bir yaşam kurmaya çalışan Suriyelilerin ekonomik, sosyal ve hukuki anlamda pek çok sorunla karşılaşmasına kapı aralamıştır. Yapılan bu çalışmada geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik destek faaliyetinde bulunan yerli ve Suriye menşeli sivil toplum kuruluşu yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda kuruluşların ekonomik, sosyal ve hukuki alandaki yardım ve destek faaliyetleri ortaya konulmuştur. Bu çalışma, nitel araştırma modeli çerçevesinde oluşturulmuş olup elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeliler, Sivil Toplum Kuruluşları, Destek Faaliyetleri

ABSTRACT

One of the biggest humanitarian crises of today has been experienced after the civil war that started in Syria in 2011. This crisis after the Syrian border to the border with Turkey began mass migration flow. As of 2020, there are more than 3.5 million Syrians in Turkey. The fact that the number of civil wars that have continued for almost nine years has not ended, and that this number has increased gradually and the flow of immigration have opened the door for Syrians trying to establish a new life in a different country to face many economic, social and legal problems. In this study, interviews were made with the local and Syrian non-governmental organizations officials who support the Syrian refugees. As a result of these meetings, the aid and support activities of the organizations in the economic, social and legal fields were revealed. This study was created within the framework of qualitative research model and the data obtained were evaluated through descriptive analysis.

Key Words: Migration, Syrians, Non-Governmental Organizations, Support Activities

1. GİRİŞ

Günümüz dünyası, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ile son zamanların en büyük insani krizine şahit olmuştur. Ülkedeki iç karışıklık sadece Suriye halkını etkilememiş, dünyanın farklı ülkeleri de bu krizin sonuçlarından nasibini almıştır. Suriye'nin sınır komşusu olmasından dolayı bu insani krizden en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. İç savaştan kaçan milyonlarca Suriyelinin diğer ülkelere kitlesel olarak göç etmeye başlaması "mülteci-sığınmacı" tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. 2011 yılında ilk göç eden Suriye kafilesinin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte Türkiye'nin "Suriyeli Göçü" mesaisi başlamıştır. Ülkedeki iç çatışmaların giderek artması aynı zamanda Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısının da artmasına neden olmuştur. Bu insani kriz sonucunda Türkiye "açık kapı politikası" ilan ederek Suriye halkına ülke sınırlarını açmıştır. Resmi kaynaklardan alınan verilere göre 2020 yılı itibarı ile Türkiye'de 3,5 milyonu aşkın Suriyeli bulunmaktadır (www.goc.gov.tr, 2020).

Gelen Suriyelilerin hukuki ve toplumsal anlamda hangi statüyle karşılanacağı ülke gündemini meşgul eden sorulardan biri olmuştur. Uluslararası alanda mültecilerle ilgili yasal zemin 1951 yılında pek çok devlet tarafından imzalanan "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi" ve buna ek olarak "1967 Protokolü" ile düzenlenmiştir (Erdoğan, 2018, s. 43-44). Türkiye bu sözleşmelere imza atmasına rağmen "coğrafi sınırlama" şartı getirerek sınırlandırma yoluna gitmiştir. Buna göre her ne sebeple olursa olsun

Avrupa dışından gelen kişiler Türkiye’de mülteci olarak kabul edilemezler. Bu sebeple Suriye vatandaşları hukuki anlamda mülteci olarak kabul edilmemektedirler. Zulümden ve iç savaştan kaçan sayıca fazla Suriyeli bulunduğu için Avrupa devletleri Türkiye ile anlaşma yoluna giderek Suriyelilerin Türkiye’ye kabul edilmesi halinde maddi destek sağlanacağı teminatı vermiştir. Bu nedenle üçüncü bir ülkeye gidebilme şansları da azalan Suriyelilerin “sığınmacı” olarak da kabul edilmemesi ancak geçici koruma kapsamına alınması kararı verilmiştir.

Resmi Gazete’ de 22 Ekim 2014 tarihinde yayınlanan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkesine dönemeyen, kitlesel sınırlarımıza gelen kişilerin “Geçici Koruma Kapsamı”na alınacağı belirtilmiştir. Böylelikle devlet, mülteci-sığınmacı-misafir tartışmalarına Suriyeliler için “Geçici Koruma Statüsü” belirleyerek son vermiştir. Fakat bazı akademik çalışmalarda bu durumun ilerde sorun teşkil edeceği, geçici olarak verilmiş bu statünün Suriyelilerin Türkiye’ye yerleşmesiyle birlikte bir karmaşaya yol açabileceği endişesi ortaya konulmuştur. Toplumsal zeminde ise Suriyeliler, mülteci ve sığınmacı tanımlarının yanı sıra misafir ve zulümden kaçan kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada hukuki zemine uygun olması bakımından geçici koruma kapsamında Türkiye’de yaşayan “Suriyeliler” tanımlaması kullanılmıştır.

Toplumsal açıdan bakıldığında Suriyeliler ve Türk halkı “bir arada yaşama” noktasında önemli bir süreçten geçmektedir. Bu süreçte toplumsal uyum ve toplumsal kabul olguları öne çıkmaktadır. Tarihsel ve coğrafi yakınlık doğrultusunda tanıdığımız bu milletin, Türk toplumu tarafından nasıl tanımlandığı ve karşılandığı toplumdaki kabul durumunu ortaya koymaktadır. Suriyelilerin ise dil farklılığını aşarak, ekonomik, hukuki ve sosyokültürel alanda yerel halkın düzenine ayak uydurabilmesi, onlarla iletişim kurabilmesi ve sosyal ilişki düzeyinin karşılıklı olarak geliştirilmesi toplumsal uyum olarak kabul edilmektedir.

Zulümden kaçan, insani yardıma ihtiyacı olan, eğitim, sağlık, barınma ve istihdam sorunlarıyla başa çıkmaya çalışan Suriyelilerin sorunlarının çözülmesi hem toplumsal düzeninin devamı hem de insan hakları çerçevesinde büyük bir yükümlülüktür. Aynı zamanda temel haklara erişememenin doğurduğu sorunlar Suriyelilerin toplumsal uyum sürecinde yavaşlatıcı ve engelleyici bir faktör olarak görülmektedir. Bu nedenle hükümet geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için çeşitli kamu politikaları geliştirmiş ve farklı bakanlıklar aracılığıyla yardım ve destek projeleri gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler için Avrupa Birliği belirli bir bütçe ayırmış ve gelen Suriyelilere belirli şartları taşıma halinde Kızılay Kart hizmeti verilmiştir. Fakat bu süreçte çok sayıdaki Suriyeli nüfusa devlet desteği de yeterli gelmemektedir.

Ülkemizde devlet destekli yardımların yanı sıra birçok sivil toplum kuruluşu da yardım faaliyetlerini sürdürmektedir. Başta Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) ve İHH İnsani Yardım Vakfı olmak üzere birçok STK devlet desteğine ek olarak Türkiye’nin farklı şehirlerindeki temsilcilikleriyle pek çok Suriyeliye yardım faaliyetinde bulunmaktadır. Üstelik bu STK’lar yalnızca maddi destek sağlamamakta aynı zamanda Suriyelilerin hukuki anlamda hak temelli bir yaşama sürmeleri için çalışmakta, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri ile toplumdaki olumsuz algıları yıkmak için çalışmalar yapmaktadırlar. Çalışmanın saha araştırması kısmında sivil yardım faaliyetlerinin bir aktörü olarak yerli ve Suriye menşeli sivil toplum kuruluşları ele alınmıştır.

2. TÜRKİYE’DE SURİYELİLERE DESTEK VEREN YERLİ VE SURİYE MENŞELİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sayıları 3,5 milyonu aşkın geçici koruma kapsamındaki Suriyelinin maddi, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları düşünüldüğünde Türkiye’nin üzerinde ağır bir yük olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği’nden gelen fonların bu ihtiyaçların tamamına yetmeyeceği aşikârdır. Devlet destekli yardımların tek tek bütün geçici koruma kapsamındaki bütün Suriyelilere ulaşamayacağı da bilinen bir gerçektir. Bu noktada birçok sivil toplum kuruluşu Suriyelilere gereken ihtiyaçların karşılanmasında önemli hizmetler vermektedir.

Sivil toplum kuruluşu “iktisadi amaç gütmeyen, kolektif yarar esasına göre çalışan; kamuoyunu aydınlatmak ve yönlendirmek için gönüllük esasıyla hareket eden kuruluşlar” olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2008, s. 91). Faaliyet olarak sivil toplum kuruluşları, insani kriz dönemlerinde sosyal yardım ve destek, toplumsal çatışma durumlarında ise arabuluculuk işlevi yerine getirmektedirler. Yaşanılan krizin ölçüsünü hafifletmek ve acil durumlarda destek sağlamakla birlikte devamlı olarak konsensüs çabası gütmektedirler (Özer, 2008, s. 93-94). Akpınar’ın (2017) ifadesiyle “Sivil toplum kuruluşları (STK), özel ve kamu sermayesinden bağımsız, beşeri sermayenin örgütlenmesi yoluyla kurulurlar. İnsani yardımlaşma, dayanışma içerisinde yaşanılan günlük sorunlar ile ilgili sorumluluk alma ve bu sorunların çözümleri ile

ilgili öneri ve fikir geliştirmek, ortaya çıkan sorun ve çözümlerin sosyal hareketler ile dile getirip devlet ve toplum ilişkisinde bir platform oluşturmak, vb. gibi amaçlar hedeflemektedirler” (s. 1358). Ülkemizde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeliler için pek çok sivil toplum kuruluşu hedefleri doğrultusunda sosyal yardım, psikolojik ve hukuki destek, eğitim, sağlık, barınma ve istihdam olmak üzere farklı alanlarda hizmet vermektedir. Bu kuruluşlar tarafından yapılan yardımlar topluma uyum sağlamaya çalışan Suriye vatandaşlarına önemli bir destek sağlamaktadır.

Türkiye’deki Suriyelilere yardım faaliyetinde bulunan 42 ulusal ve 14 uluslararası Sivil Toplum Kuruluşu bulunmaktadır. Bu STK’lardan bazıları şunlardır; Mülteci-Der, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Sığınmacı ve Göçmen Dayanışma Derneği (SGDD), Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi, Başak Kültür Sanat Vakfı, Mavi Kalem Derneği, Mazlum-Der, BMMYK, Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Urfa Barosu, İGAMDER (Türk, 2016, s. 148).

Kar amacı gütmeyen bu kuruluşlar, yapılan bağışlarla varlığını sürdüren dernek ve vakıfların tümünü kapsamaktadır. Bu sivil toplum kuruluşları farklı şehirlerdeki temsilcilikleri ile Türkiye’nin pek çok yerinde faaliyetler gerçekleştirmektedir. Özellikle Suriyeli sayısının yoğun olduğu bölgelerde devlet desteği alamamış kişilere ulaşarak yardım sağlamaktadırlar. Çalışmada Suriyelilere psiko-sosyal yardım ve destek sağlayan sivil toplum kuruluşlarından bazıları bu çerçevede ele alınmıştır.

Bu sivil toplum kuruluşlarında biri İHH İnsani Yardım Vakfı’dır. İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı Türkiye’de kurulan İstanbul merkezli uluslararası bir yardım organizasyonudur. Dünyanın farklı yerlerindeki ihtiyaç sahibi insanlara yardım ve destek sunmaktadır. 1995 yılında kurumsallaşan İHH İnsani Yardım Vakfı, savaşların etkisinin sürdüğü bölgelerde, afetlerle zarara uğrayan bölgelerde ve yoksul ülkelerde faaliyet yürütmektedir (İHH, 2019a). İHH İnsani Yardım Vakfı’nın resmi sitesinde şu ifadeler (İHH, 2019b) yer verilmiştir:

“Dünya üzerinde savaş, iç çatışma, doğal afet, hastalık, yoksulluk, kuraklık gibi sebeplerle mağdur olmuş milyonlarca insan hayat mücadelesi veriyor. Muhtaç ve mazlum durumdaki herkesin insani ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen vakfımız; gıda, sağlık, barınma, eğitim gibi temel konularda bölgelere hizmet götürüyor.”

Genel olarak bir sınıflandırma yapılacak olursa İHH İnsani Yardım Vakfı; “insani yardım”, “insan hakları”, “insani diplomasi”, “arama kurtarma” ve “acil yardım” konusunda faaliyetler gerçekleştirmektedir (Çetin E. , 2017, s. 64). Suriye’de yaşanan insani kriz sonrası hem Suriye’de hem de Türkiye’de insani yardıma muhtaç kişilere farklı faaliyetleriyle hizmet vermektedir. İnsani krizin başlamasıyla birlikte Suriyeli mülteciler için “acil ihtiyaç” listesi belirlenmiş ve yapılan bağışlarla doğru orantılı olarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır (İHH, 2019c). “Suriyeli Yetim Çocuklar ve Anneleri İçin Sosyal Hizmet ve Eğitim Çalışması” projesi ile kamplarda yaşayan Suriyelilere sosyal destek sağlanmıştır. Yine Suriyeli 1.500 aileye kış yardımı projesi ile ihtiyaç sahiplerine ulaşılmıştır (İHH, 2019d). İHH’nın İstanbul’da 30’dan fazla temsilciliği bulunmaktadır. Bu temsilcilikler aracılığıyla gerçekleştirilen faaliyetlerde Suriyeli ihtiyaç sahipleri belirlenerek yardımlar ulaştırılmaktadır.

Suriyeliler konusunda yardım yapan bir başka sivil toplum kuruluşu Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD)’dir. Derneğin misyonu ve vizyonunun tanımı için “mülteci ve sığınmacıların öncelikle yaşam hakkının korunması, işkence, baskı ve zulüm ortamına geri gönderilmelerinin önlenmesini sağlamak” ve “dini, ırkı, etnik kökeni, dâhil olduğu sosyal grubu ve siyasi düşünceleri nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin hukuki ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak” ifadeleri kullanılmaktadır (UMHD, 2019). Özellikle “Suriyeliler Hakkında Bilinen Doğrular ve Yanlışlar” çalışması ile öne çıkan bu sivil toplum kuruluşu hukuki ve sosyal anlamda Suriyelilerin toplumdaki yerini belirlemeye ve desteklemeye çalışmaktadır. Derneğin bu yöndeki bilinçlendirme faaliyetleri Suriyeliler ve Türk toplumu arasında uyum ve kabul sağlanabilmesi için önem arz etmektedir. Uluslararası Mülteci Hakları Derneği’nin 2017 faaliyet raporunda; “Üsküdar Belediyesi İş Birliği ile “Mülteci Çocuk Şenliği”, “Soframızda Kardeşlik Olsun”, Çizmeli Çocuk Projesi” ve “İftar Programı” faaliyetlerinin gerçekleştirildiğine yer verilmiştir (UMHD, 2017, s. 19). Bu faaliyetlerin, Suriyelilerin topluma uyumu ve yerli toplumun kabul davranışının sağlanması açısından birleştirici bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de yaşayan mülteci ve sığınmacılara yardım etmek amacıyla 1995 yılında Ankara’da kurulan Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) Suriyelilere destek anlamında önemli sivil

toplum kuruluşlarından biridir. Derneğin faaliyetleri arasında; mülteci ve sığınmacıların hak ve hizmetlere erişimleri konusunda sosyal ve hukuki destek verilmesi, psiko-sosyal destek sağlanması, sosyal yaşama uyum sağlamaları amacıyla çeşitli kurslar ve etkinlikler düzenlenmesi yer almaktadır. SGDD, Türkiye'deki farklı şehirlerde olmak üzere 60'ı aşkın ofisi ile faaliyet göstermektedir (SGDD, 2019a). SGDD'nin 2015'te gerçekleştirilen "Mülteci Film Günleri" etkinliği ile filmler ve belgeseller üzerinden mülteciler konusunda toplumda oluşan ön yargıların kırılması, konunun insani boyutuna dikkat çekilmesi ve farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir. Yine 2017 düzenlenen "Çocuk Şenliği" ile mülteci ve Türk çocukları bir araya getirilerek kaynaşma programı gerçekleştirilmiştir (SGDD, 2019b).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın teorik kısmında literatür taraması kullanılırken saha araştırması kısmında ise görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu çalışma için nitel araştırma modeli uygun bulunmuştur. Burada amaçlanan yöntem, bireylerin düşüncelerini ve görüşlerini ortaya koyarak derinlemesine bilgiler ve veriler elde etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır.

Alan araştırmasında "Suriyeli bireylere yardım faaliyetinde bulunma" ölçütü belirlenerek İstanbul'un Fatih semtinde hizmet veren sivil toplum kuruluşlarından İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (1 kişi), Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (2 kişi), Suriye Nur Derneği (1 kişi), Şam Âlimleri Derneği (1 kişi) yetkilisi olmak üzere 5 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Hazırlanan görüşme formları ayrı gruplardaki (yerli sivil toplum kuruluşları & Suriye menşeli sivil toplum kuruluşları) kişilere uygulanmış ve elde edilen veriler "betimsel analiz yaklaşımı" ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz yaklaşımında elde edilen veriler önceden belirlen temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Veriler, araştırma soruları ya da görüşme esnasında sorulan soruların ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmektedir. Ayrıca görüşülen kişilerin görüşlerinin dikkat çekici yanlarını yansıtabilmek için doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir. Bu analiz türünün esas amacı elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış halini okuyucuya sunabilmek ve elde edilen verileri "sistematik ve açık" bir şekilde betimlenmektir. En son aşamada ise ortaya çıkan betimlemeler açıklanmakta, yorumlanmakta ve neden-sonuç ilişkileri irdelenerek bazı sonuçlara ulaşılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 239-240). Araştırmada elde edilen verilerin analizi için öncelikle görüşme formundaki sorulara verilen cevaplar belirli başlıklar altında toplanarak kategorilere ayrılmıştır:

1.grup: Yerli sivil toplum kuruluşları yetkililerinin;

- ✓ Sosyo-demografik özellikleri
- ✓ Suriyelilerin göç süreci hakkındaki görüşleri
- ✓ Yerli STK'ların Suriyelilere yönelik yardım faaliyetleri

2.grup: Suriye menşeli sivil toplum kuruluşları yetkililerinin;

- ✓ Sosyo-demografik özellikleri
- ✓ Suriyelilerin göç süreci hakkındaki görüşleri
- ✓ Suriye menşeli STK'ların Suriyelilere yönelik yardım faaliyetleri

Analiz sürecinin sonraki aşamasında ise belirlenen kategorilerin içerisinde yer alan sorulara verilen cevaplar düzenlenerek açık bir biçimde tanımlanmış ve doğrudan alıntılarla desteklenerek okuyucuya sunulmuştur.

4. BULGULAR

Bu çalışmada Suriyelilere yönelik destek faaliyetlerinde bulunan sivil toplum kuruluşları yerli ve Suriye menşeli olmak üzere iki ayrı grup olarak ele alınmıştır. Birinci grupta Suriyelilere yardım ve destek veren "yerli" sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri konu alınmıştır. Bu anlamda örneklem olarak İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan 2 STK belirlenmiştir. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (IHH) ve Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) yetkilileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İkinci grupta ise yerli STK'ların işbirliği içerisinde olduğu "Suriye menşeli", Şam Âlimleri Derneği ve Suriye Nur Derneği yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucu yapılan yardımların niteliği ve sahada bizzat bulunan yetkililerin gözlemlerine dair veriler elde edilmiştir.

4.1. Yerli Sivil Toplum Kuruluşu Yetkililerinin Suriyelilerin Göç Süreci Hakkındaki Görüşleri

Yerli sivil toplum kuruluşu olarak İstanbul Fatih’te bulunan Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (IHH) yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. UMHD Genel Sekreteri ve Medya Koordinatörü ile IHH Genel Merkez Mülteci Masası Sorumlusu görüşülen yerli STK yetkilileridir.

Tablo 1: Yerli STK Yetkililerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Örneklem Kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Görev Aldığı STK	Pozisyonu	Faaliyet Gösterdikleri İlçe
K1	Kadın	30	Üniversite	UMHD	Genel Sekreter	Fatih
K2	Kadın	26	Üniversite	UMHD	Medya Koordinatörü	Fatih
K3	Erkek	29	Üniversite	IHH İnsani Yardım Vakfı	Mülteci Masası Sorumlusu	Fatih

Türkiye’ye başlayan kitlesel göç akımı sonrasında 3,5 milyonu aşkın Suriyeli çeşitli kentlerde yaşam mücadelesi vermeye başlamıştır. Özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde yaşayan Suriyelilerin birçoğu topluma uyum sağlama noktasında ekonomik, sosyal ve hukuki olmak üzere farklı sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Göç eden Suriyeli sayısının fazla olması hukuki ve sosyolojik anlamda Türkiye’de hangi statü ile karşılanacakları konusunda farklı yorumlara neden olmuştur. Türkiye’nin uluslararası anlaşmalara getirdiği sınırlamalar sonucunda Suriyeliler mülteci olarak kabul edilmemektedirler. Göçün başladığı ilk yıllarda Suriyeliler için yaygın bir şekilde misafir kavramı kullanılmıştır. Fakat Suriye’deki savaşın devam etmesiyle birlikte ne zaman biteceği belli olmayan bir süreç meydana gelmiştir. Bu anlamda misafir niteliği de anlamını kaybetmeye başlamıştır. Devletin bu konudaki tavrı ise Suriyelilere geçici koruma statüsü vermekten yana olmuştur. Yapılan saha araştırmasında UMHD ve IHH yetkililerine Suriyelileri nasıl tanımladıklarına dair soru yöneltilmiştir. UMHD’nin iki yetkilisi de Suriyelileri “geçici koruma statüsü” ne sahip kişiler olarak tanımlamışlardır. IHH yetkilisi ise İslam kaynaklı bir referans vererek “muhaçir” tanımlaması yapmıştır. Aynı yetkili “muhaçir” bakış açısının yanı sıra Suriyelilere “geçici koruma statüsü” verildiğini de belirtmiştir.

Alanda aktif olarak çalışan STK yetkilileri Suriyeliler ile ilgili en verimli gözlem yapabildiği düşünülen kişilerdir. Bu bağlamda STK yetkililerine Suriyeliler ile Türk toplumunun benzer ve farklı özelliklerini ortaya koymaları istenmiştir. Hem UMHD yetkilileri hem de IHH yetkilisi Suriye ile Türk toplumun çok fazla benzer özellik taşıdığını ifade etmişlerdir. Üç yetkilide benzer özelliklerin yanında birtakım farklılıklarında olabileceğini söylemişlerdir.

“Bence Türk halkı Suriye halkıyla çok fazla benzerlik taşıyor. Bir kere coğrafi olarak çok yakın. Tabi ki bazı şeyler farklılık gösteriyor, işte yüksek sesle konuşmak olur, başörtü bağlamak olur zaten dil apayrı ama dinimiz aynı örf ve adetlerimiz aynı birçok yemeğimiz bile benziyor. Bir kere aynı coğrafyadayız yani pek bir farklılığımız yok göremiyorum ben açıkçası. Tarihsel anlamda da bu böyle” (K2; UMHD Yetkilisi).

“Biz bu coğrafya ile ta ki 400 yıl boyunca ortak bir devlet çatısı altında yaşadık. Haliyle ortak kültürümüz yok demek imkânsız gibi bir şey yani. Şimdi gittiğimiz zaman bilmiyorum o coğrafyalarda bulundunuz mu? Kebabıdır, lahmacunudur, baklavasıdır, tatlısıdır hepsi birbirine yakın tatlar. Mesela bunu somut olarak görebiliyorsunuz. Beslendiğimiz ortak kültür yok demek imkânsız gibi bir şey. Ki bizim mesela o coğrafyada da Hatay’da Urfa’da Mardin’de kendi Arap vatandaşlarımız da var. Haliyle oradan da bir kaynaşma söz konusu. Bu yüzden de pek tabi ki ortak kültür alanlarımız var. Ama ırksal boyutta bakılacak olursa sonuçta yüzyıldır ayrı kültürler ayrışmaya başlamış tabi bazı farklılıklarımız olacaktır” (K3; IHH Yetkilisi).

Araştırmaya katılan STK yetkililerine Suriyelilerin toplumsal uyumu hakkındaki gözlemleri ve düşünceleri sorulmuştur. UMHD yetkilileri Suriyelilerin bir kısmının uyum sağlayabildiğini ancak çoğunluğun uyum sağlayamadığını ifade etmiştir. Bir UMHD yetkilisi Suriyelilerin uyum sağlamasında ilk olarak ev sahibi toplumunun onları kabul etmesi ve iletişim kurması gerektiğini belirtmiştir:

“Çünkü karşı taraf çok çekinen bir taraf. Sen ona ne kadar sıcak ne kadar ilgili yaklaşırsan oda aynı şekilde sana gelir. Adım atması gereken taraf biziz. Burada ev sahibi konumundayız. Evimize gelen bir misafiri içeri buyur etmezsek o misafir içeri girmez” (K1, UMHD yetkilisi).

IHH yetkilisi ise birinci neslin uyum sağlayamayacağını fakat ilk yıllarda gelen ailelerin çocuklarının ve torunlarının önemli ölçüde uyum sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca bu sürecin ancak çift taraflı olarak sürdürebileceğini ifade etmiştir:

“İletişim kanallarını açmak gerekiyor. İnsan korktuğu kişiyle iletişim kurmaz. Bizim bir kere bu rahatlığı vermemiz lazım. ...bahsettiğimiz düzlemde iki tarafta iyi olmak zorunda. Bir taraf iyi olur bir taraf kötü olursa hangisi? Örnek veriyorum Suriyeli kötü en basitinden ev sahibi iyi. Suriyeli ev sahibini sömürmeye başlar, kirasını vermez şu oldu bu oldu der, her yerden yardım almaya çalışır yardım almıyorum der. Tam tersi durumda da 1.800 TL ‘ye bodrum katı kiralamaya çalışılır. İki tarafından iyi olduğu biz düzlemde sıkıntılar çok daha iyi bir süreçte kolayca çözülecektir” (K3; IHH Yetkilisi).

Görüşülen sivil toplum kuruluşu yetkililerine Türk toplumunun Suriyelilere yaklaşımı ve desteği hakkındaki görüşleri sorulmuştur. İki STK'nın yetkilileri de Türkiye’de Suriyelilere karşı bir önyargının oluştuğunu ve toplumda Suriyeliler hakkında doğru sanılan yanlışların çok yaygın bir şekilde benimsendiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca yetkililere göre bu önyargılar Türk halkının desteği noktasında belirleyici rol oynamaktadır. Görüşülen IHH yetkilisi Suriyelilere verilen desteğin zamanla azaldığını ilk zamanlarda olduğu gibi devam etmediğini ifade etmiştir. Bunun sebebi olarak da devlet desteğinin yeterli düzeyde sanılması ve oluşturulan kötü algıları örnek göstermiştir:

“Baktığımızda mesela Suriyelilerin suç oranı onların nüfuslarına vurulduğunda yüzde 2 civarında yanlış hatırlamıyorsam bizim orana baktığımızda yüzde 8-9 civarında belki sayılar hakkında yanılıyor olabilirim. “Suriyeliler çok suç işliyor diyorlar” resmi rakamlar ortada şimdi diğer açıdan baktığımızda bu şaya nereden çıkıyor bilmiyorum ama bunların sonucu olarak bir ırkçılık tohumu ekilmeye çalışılıyor diyebilirim. Çok ciddi manada asparagas haberler çıkabiliyor. “Devlet hastanelerinde sıra beklemeden giriyorlar, su ve elektrik faturaları ödeniyor, devlet kira yardımı yapıyor, ÖTV ve MTV vergileri KDV vergileri yok” falan bunları kim çıkartıyor nasıl çıkartıyor? Neler neler yani. Bunların her biri asılsız” (K3; IHH yetkilisi).

Görüşülen STK yetkililerine devletin kriz yönetimindeki etkinliği ve eksik yönleri sorulmuştur. UMHD yetkilileri Suriyelilerin kayıt altına alınmasında birtakım eksiklerin olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bir UMHD yetkilisi Türk devletinin her devletin üstlenmesi gereken bir sorumluluk üstlendiğini fakat Suriyelilerin ilk etapta misafir olarak görülmesinden kaynaklı uyum ve entegrasyon politikalarının gerçekleştirilmemesinin büyük sıkıntılara yol açtığını ifade etmiştir. IHH yetkilisi ise kriz yönetimi konusunda devletin güzel bir aşamada olduğunu fakat bunun yanında süreci yaşayarak öğrenmenin getirdiği birtakım eksikliklerin kimlik ve kayıt hakkı gibi noktalarda az da olsa sorunlar yaşanmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

“Herhalde temel eksiklik şu olsa gerek biz yaşayarak öğrendik devlet olarak da devlet zihni olarak da yaşayarak öğrendik. Kimlik hakkı, kayıt hakkı, araştırma hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı bunların hepsi zaman içerisinde bir süreçten geçirilerek devlet tarafından verildi. Şuan gelinen aşama da güzel bir aşama da bu yardım organizasyonları, devlet çalışmaları ama eksik yönü söyleyeceğim gibi muhtemelen olsa gerek biz işte koşulsuz şartsız ve bir ön hazırlıksız olmak kaydıyla yardım yapmış olmamız. Şunu söyleyeyim mesela hala kimliksiz Suriyeliler var. Bu çok az tabii artık çünkü hastaneye gidiyor kimliği yok yardımcı olunmuyor, yardıma muhtaç Kızılay’a gidiyor kimliği yok yardımcı olunmuyor haliyle bu haklardan yararlanmak için kimliğini çıkarmak için başvuruda bulunuyorlar” (K3; IHH Yetkilisi).

Uyum sürecinin en önemli aşaması olan vatandaşlık, kişinin toplumun bir parçası olması için gereken hukuki hakları sağlamaktadır. Bu anlamda görüşmecilere Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusundaki düşünceleri sorulmuştur. UMHD yetkilisi (K1), şu anda Suriyelilerin hâlihazırda geçici koruma kimliğinin olduğunu, vatandaşlık konusunun devlet politikası ile belirleneceğini ifade etmiştir. Ayrıca görüşmeci vatandaşlık alacak kişilerin niteliklerine bakılarak, ülkeye faydalı olabilecek ve gerekli entegrasyonu sağlayabilecek kişilere verilmesini uygun gördüğünü belirtmiştir. IHH yetkilisi (K3) ise bir kişinin vatandaşlık hakkı elde edebilmesi için nitelik şartı aranmasının doğru olmadığını savunmuş ve ülkeye fayda sağlayabilecek, entegrasyonu kolay olan ve uyum sağlayabilen herkese vatandaşlık verilebileceğini ifade etmiştir.

4.2. Yerli Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri

Araştırma kapsamında UMHD ve IHH'nın Suriyelilere yönelik yardım ve destek faaliyetleri yetkililerce aktarılmıştır. Görüşmecilerden kentte yaşayan ihtiyaç sahibi Suriyeliler merkeze alınarak soruların cevaplanması istenmiştir. Faaliyet olarak iki sivil toplum kuruluşu farklı alanlarda hizmet vermektedir. UMHD yetkilileri derneğin kuruluş amacı doğrultusunda "hak savunuculuğu" yaptıklarını ifade etmişlerdir. Mülteciler alanında hukuksal eksikliklerin giderilmesi derneğin en önemli destek faaliyetini oluşturmaktadır.

"Biz dernek olarak hak savunuculuğu yapıyoruz. Hak savunuculuğu derken bunun için de ne var? Bazı Suriyeli mülteciler haklarını bilmiyorlar burada. Bir kamu kuruluşuna gittikleri zaman ne ile karşılaşacaklarını bilmiyorlar çoğu zaman. Yeni bir bebekleri doğduğunda ya da ikamet sorunları olduğunda, başka bir şehre gidecekleri zaman ne yapmaları gerektiğini bilmedikleri için bize başvuruyorlar. Bizde onlara burada danışmanlık sağlıyoruz. Çünkü hem dil hem de kanun bilmezlik ciddi anlamda sıkıntı yaşıyor onlara böyle çalışmalarımız var Suriyeliler ile ilgili. Türklere yönelik çalışmalarımız var, mülteci okulları düzenliyoruz. Mülteci atölyeleri, göç sempozyumları ya da mülteci konuşmaları adı altında üniversitelere, kolejlere hatta imam hatiplere gidiyoruz. Burada onlara şunu anlatmaya çalışıyoruz "bakın burada mültecilik bir tercih değildir, bu insanlar mülteci olmaya tercih etmediler. Buradalar ama emin olun ülkeleri savaştan kurtulsalar dönecekler ya da yeni bir hayat kurmaya çalışacaklar." Kamuoyunun bilinçlenmesi açısından böyle bu tarz çalışmalarımız da var" (K2; UMHD Yetkilisi).

Görüşülen IHH yetkilisi kurumun dört farklı alanda yardım faaliyeti gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Bu faaliyetler "sosyal yardımlar", "eğitim yardımları", "sağlık yardımları" ve "kültürel yardımlar" olarak sınıflandırılmıştır. Sosyal yardımlar alanında gıda, ayni ve nakdi yardımlar ile Suriyelilere destek verilmektedir. Eğitim alanında ise burs projeleri ile öğrencilere destek verilmekte ve aynı zamanda kitap yardımları yapılmaktadır. Sağlık alanında ise devletin yardımcı olamadığı medikal malzemelerin Suriyelilere teminini gerçekleştirilmektedir. Dikkat çeken bir diğer faaliyet ise kültürel yardımlardır. Bu yardımların kapsamını IHH yetkilisi şu şekilde ifade etmiştir:

"Kültürel yardımlar kapsamında bizim yetim buluşmaları, şenlikler, piknikler, iftar buluşmaları ziyaretler bu tarz etkinlikler yaparak da kültürel yardımlarımızı gerçekleştirmiş oluyoruz"(K3; IHH Yetkilisi).

Görüşülen UMHD yetkilisi (K2) toplumu bilinçlendirmek için kurum olarak çeşitli faaliyetler düzenlediklerini belirtmiştir. Bu anlamda "mülteci okulu" adı altında mültecilik hakkında bilinçlendirme ve kamuoyunu aydınlatmak için paneller düzenlenmektedirler. Ayrıca görüşülen sivil toplum kuruluşu yetkililerine "Suriyeliler ile birlikte gerçekleştirilen faaliyetleriniz var mı?" sorusu yöneltilmiştir. UMHD yetkilileri yaptıkları faaliyetler ile Suriyelilerin Türkiye'de kendilerini yalnız hissetmemeleri için çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

"Yani şöyle kuruluş amacımız hukuki destek ama biz her yıl düzenlediğimiz şenliklerimiz oluyor. Çocuklara yönelik Uçurtma Şenliği, Grafiti Şenliği. Orada sadece Suriyelilerde değil Özbek, Çeçen Türkiye'de bulunan İstanbul'da bulan ne kadar farklı uyruklu kişiler varsa onları yönelik. Hatta Türk çocuklarını da davet ediyoruz. Çünkü aralarındaki ilişki ve bağ gelişsin anlamında. Çocukların biraz daha o psikolojiden çıkmalarını istiyoruz, çocukluklarını yaşamalarını istiyoruz. O yüzden düzenli olarak yılda 2 kere ya da 3 kere şenlikler düzenliyoruz. Ramazan'da elimizden geldiğince yönetim kurulu olarak da gönüllülerimiz olarak da Suriyeli ailelere ramazan da iftara gidiyoruz. Sonrasında kendi evimize davet ettiklerimizde oluyor. Belli bir muhabbeti yakalamak amacımız. Onları yalnız olduğunu hissettirmemek. Türkiye'de de komşularının arkadaşlarının ya da ahabplarının olabileceğini hissettirebilmek" (K1; UMHD Yetkilisi).

"Her sene Ramazan ayında "Bu Ramazan Sofranızda Kardeşlik Olsun" diye kampanya başlatıyoruz ve insanları Suriyeli ya da herhangi bir milletten mültecinin sofrasına oturmaya ve onları kendi evinde ağırlamaya teşvik ediyoruz. Bu sene 3. Sünün düzenleyeceğiz. 2 senedir yapıyoruz ve ben 2 senedir de gidiyorum" (K2; UMHD Yetkilisi).

IHH yetkilisi ise birlikte gerçekleştirilen faaliyetler olarak yetim buluşmaları, şenlikler, piknikler ve iftar buluşmaları organize ettiklerini belirtmiştir. Bunun haricinde özellikle daha verimli çalışmalar yapabilmek adına Türkiye’de kurulmuş Suriyeli dernekler ile işbirliği içerisinde olduklarını ifade etmiştir.

STK yetkililerine kurum olarak Suriyelilere iş bulma konusunda herhangi bir yardımları olup olmadığı sorulmuştur. Hem UMHD hem de IHH’nın doğrudan buna yönelik bir faaliyeti bulunmamaktadır. IHH yetkilisi bu tür bir faaliyetin içine girmemelerinin sebebini şu şekilde ifade etmiştir:

“Kurumsal olarak biz böyle bir sorumluluğun altına giremedik. Neden? Şöyle; şimdi biz özellikle bu savaşın çıktığı ilk yıllarda 2012 ve 2013’de 2014’de hatta yoğun telefonlar alıyorduk. “Ben Suriyeli birini yanıma almak istiyorum, çiftliğimde çalıştırmak istiyorum, şurada çalıştırmak istiyorum burada çalıştırmak istiyorum” diye. Biz bir; ne arayan kurumu, kişiyi tanıdık. İki; Suriyelileri de bir işe sokabilecek kadar da tanımıyoruz. Haliyle yarın öbür gün yüz kızartıcı bir suçun işlendiğinde, bir hırsızlıkla karşılaşıldığında ya da herhangi bir aksi durum yaşandığında da burada bizim referansımızla kabul edilen kurumun, kişinin ve ya bizim gönderdiğimiz işçinin bir istinadı söz konusu. Haliyle biz bu şekilde direkt olarak böyle bir şekilde bir sorumluluğun altına girmedik ama kurumsal olarak bunu yapamamak da kişisel olarak bizim yakın çevremizden özellikle yönlendirdiğimiz kişiler oluyor. Özellikle bizim tanıdığımız Suriyeli aileler ve ya kurumlar olduğunda biraz daha sıcak davranabiliyoruz yani” (K3; IHH Yetkilisi).

Görüşülen dernek yetkilileri gerektiğinde diğer yerel ve Suriyeli STK’lar ile işbirliği yapabildiklerini bu anlamda ortak çalışmaların olduğunu ifade etmişlerdir. IHH yetkilisi bu anlamda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Büyük bir kurum olduğumuz için genel merkez statüsünde, bu statü de olduğumuz için de bazen kendi kardeş kuruluşlarımızla, partner kurumlarla, STK’larla, devlet kademeleriyle, okullarla ve ya benzer statüyü kazanmamış gönüllülerle ortak çalışabiliyoruz” (K3; IHH Yetkilisi).

Yerelde hizmet vermesiyle toplumu temsil eden sivil toplum kuruluşları bu anlamda Suriyelilerin en önemli muhatabıdır. Çünkü yerel toplumdaki olduklarını bildikleri insanlar onların yaşamını kolaylaştırabilmek adına destek olmaktadır. İnsani ve hukuki yardımların yanında psikolojik olarak da yalnız olmadıklarını hissettirmektedirler. Bu anlamda görüşülen STK yetkililerinden Suriyeliler ile kurdukları iletişim ve birlikte vakit geçirebildikleri faaliyetler hakkında bilgiler edinilmiştir. UMHD ve IHH yetkilileri çoğunlukla Ramazan aylarında Suriyelilerin evlerine misafir olduklarını ifade etmiştir. Bu anlamda STK’ların dini paydada yaptıkları ev ziyaretleri dinin birleştirici rolünü ortaya çıkarmaktadır. UMHD yetkilileri bu görüşmelerde Suriyeliler ile bazen tercüman yardımı bazen de Arapça olarak iletişim kurmaktadır. Ayrıca UMHD yetkilileri Suriyeliler ile kurdukları ilişkilerin samimi bir havada geçtiğini belirtmişlerdir:

“Arapça dil problemimiz olduğu için, kendi adıma konuşayım biraz biliyorum ama Arapçam çok iyi değil anlaşılmadığımız noktada gözlerimiz anlaşıyor ya da hareketlerimizle anlaşıyoruz. Kesinlikle rasyonel bir şey değil bir abla ya da bir kız çocuğu geldiğinde sarılıp öyle de birbirimizi anlayabiliyoruz. Kesinlikle rasyonel bir iletişim olduğunu söyleyemem. İnsan ilişkisi bu hani bir çıkar yok ucunda bir çıkar olsa belki bir rasyonellikten bahsedebiliriz ama bir çıkar olmadığı için hem karşı taraf bunun minnetini duyuyor tabi biz istemeyiz minnet içerisinde olsun ama gerçekten çok fazla oluyor insanlarda” (K2; UMHD yetkilisi).

IHH yetkilisi de bir günde yaklaşık 10 Suriyeli ailenin vâkıfa müracaat ettiğini böylelikle çok sık karşılaştığını belirtmiştir. Çoğunlukla Arapça iletişim kurduklarını, anlaşılmadıkları zaman ise ailenin yanında gelen çocukların Türkçe bildiklerinden dolayı tercümanlık yaptıkları ifade edilmiştir. Kurum olarak yapılan görüşmelerde resmi bir ilişki kurulduğu belirtilmiştir. Yine IHH yetkilisi Ramazan ayında özellikle ev ziyaretleri ile Suriyelilere misafir olduklarını ifade etmiştir.

İki kuruluşun yetkilileri de ilk etapta yardım yapmanın “insani” olarak bir yükümlülük olduğunu ifade etmiştir;

“İlk etapta tabi ki insani olarak bir vicdan söz konusu aslında ama Türkiye’ye sığınan mültecilere de bakıldığında yüzde doksanı ya da 95’i Müslüman tabi ki din kardeşine de aynı zamanda yardım ediyorsun. Yani Doğu Türkistanlı biri Çin’den kaçıp geliyor, Özbekistan

şuan ki komünist rejimden kaçıp geliyor, Çeçenistan Rusya'nın yöneticiliğinden kaçıp geliyor. İlk etapta insani evet sonrası da tabii ki biraz daha özele indiğimizde Müslüman olarak yardımımız dokunuyor" (K1; UMHD Yetkilisi).

Ayrıca IHH yetkilisi Suriyelilere yaptıkları yardımlar için dini referanslı bir bakış açısı sunmuştur:

"IHH'nun misyonu gereği biz ne yaparsak yapalım İslam dışı hiçbir şey yapmamaya dikkat ediyoruz. Biz referanslarımız İslami kaynaklar olduğu için de sadece Suriyelilerle değil bizim Türkiye'ye gelen misafirlere bakış açımız Ensar ve Muhacir kardeşliği bakış açısı. Haliyle Suriyeliler bizim gözümüzde muhacir bizde ensarız" (K3; IHH Yetkilisi).

Görüşülen yetkililere kurumsal olarak yapılan faaliyetlerin Suriyelilerin topluma uyumunda ve entegrasyon sürecinde nasıl bir etkisi olduğuna dair bir soru yöneltilmiştir. Görüşülen STK yetkililerine göre yapılan yardımların mevcut önyargıların yıkılmasında önemli bir işlevi vardır. UMHD yetkilileri bu yardım ve destek faaliyetleri vesilesi ile kurulan iletişimin uyum sürecinin en önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmişlerdir.

"Çok basit düşünelim. Bir Suriyeli geliyor ve biz onunla konuşuyoruz. Türk olarak konuşuyoruz. Merhaba diyoruz biz size yardım etmek için buradayız diyoruz, sizin hayatınızı kolaylaştırmak için buradayız diyoruz. Bize her türlü sorunuz da bize telefon açabilirsiniz diyoruz. Soru sorabilirsiniz diyoruz. Bir kere biz bence entegrasyona ve sosyal uyuma en başında burada başlatıyoruz. Çünkü karşılarında bir Türk Türkler var daha doğrusu kendileri için yardım da bulunabilirsiniz diye teklifte bulunuyor. Bence bu entegrasyonun ilk aşaması. Sadece onlarla konuşma ve muhabbet bile bence birçok önyargıyı yıkıyor" (K2, UMHD yetkilisi).

IHH yetkilisi ise uyum süreci açısından yapılan faaliyetlerin katkısını şu şekilde ifade etmiştir:

"Bizim yapmış olduğumuz yardımlar, hiçbir şey yapmazsa bile "Türkiye kötü" algısını yıkan çalışmalarından bir tanesidir. Korktuğunuz bir kişiye yanaşmazsınız. Biz bu çalışmalarla hiçbir şey yapmasak bile bir kere korkulan bir ülke olmadığımızı gösteriyoruz. Biz polis devleti değiliz, insanlara her zaman yardımcı olmanın derdinde olan bir toplumuz. Biz zaten genlerimizde nereye giderseniz gidin Türkiye'nin insanları nasıl diye sorulduğunda "Türkiye'nin insanları misafirperverdirler" algısını oluşturmuş bir topluluğuz. Haliyle bizim kabul edilmiş bu algıya zarar vermememiz lazım" (K3; IHH yetkilisi).

Görüşülen sivil toplum kuruluşu yetkilileri Suriyeliler ile ilgili olarak sürecin iyi bir şekilde yürütülmesi için birtakım önerilerde bulunmuşlardır:

- ✓ Göç Bakanlığı kurulması,
- ✓ Suriyelilere verilen çalışma izninin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması
- ✓ Suriyelilerin ucuz iş gücü olarak görülmemesi,
- ✓ Çalışan Suriyelilerin emek hakkının verilmesi,
- ✓ Suriyelilerin dil öğrenmeleri konusunda politikalar geliştirilmesi.

4.3. Suriye Menşeli Sivil Toplum Kuruluşu Yetkililerinin Suriyelilerin Göç Süreci Hakkındaki Görüşleri

Çalışma kapsamında görüşülen yerli sivil toplum kuruluşları Suriyeli dernekler ile işbirliği içerisinde çalışmalar yürüttüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca bu süreçte sundukları hizmetler ile Suriye menşeli dernekler yük paylaşımı noktasında önemli görevler üstlenmektedir. Araştırma kapsamında Fatih'te faaliyet gösteren Suriye Nur Derneği ve Şam Âlimleri Derneği yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda yetkililer ile ilgili sosyo-demografik özellikler sunulmuştur.

Tablo 2: Suriye Menşeli STK Yetkililerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Örneklem Kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Görev Aldığı STK	Pozisyonu	Faaliyet Gösterdikleri İlçe
K4	Kadın	29	Üniversite	Suriye Nur Derneği	Genel Koordinatör	Fatih
K5	Erkek	58	Üniversite	Şam Âlimleri Derneği	Müdür Yardımcısı	Fatih

Bu görüşmelerde Suriye Nur Derneği yetkilisi ile Türkçe, Şam Âlimleri Derneği yetkilisi ise Arapça olarak tercüman desteğiyle iletişim kurulmuştur. Diğer Suriyeliler gibi iç savaştan sonra Türkiye'ye gelen dernek yetkililerine Suriyelilerin Türkiye'deki konumu sorulmuştur. Suriye Nur Derneği yetkilisi Suriyelileri "misafir" olarak Şam Âlimleri Derneği yetkilisi ise "mülteci" olarak tanımlamıştır.

İki dernek yetkilisi de Türk ve Suriye toplumunun çok fazla ortak yönlerinin olduğunu fakat birtakım farklılıklarında olabileceğini belirtmişlerdir. Şam Âlimleri Derneği yetkilisi ortak geçmişe gönderme yaparak şu ifadeleri kullanmıştır:

"Çok ortak şey var. Çünkü Osmanlı yönetimi altında olduğu için o bölgeler her şeyimiz müşterek. Yememiz, içmemiz, kültürümüz. Şam toprakları Osmanlı'ya Türkiye'ye çok benzer" (K5; Şam Âlimleri Derneği Yetkilisi).

Görüşülen dernek yetkililerine devletin kriz yönetimi konusundaki tavrı ve eksik yönlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Suriye Nur Derneği yetkilisi bu süreçte çok fazla eksiklerin olduğunu eğitim, çalışma ve kimlik hakkı konusunda sıkıntıların yaşandığını ifade etmiştir. Şam Âlimleri Derneği yetkilisi ise devletin gereken her hizmeti yaptığını fakat gelen sayının çok fazla olması sebebiyle az da olsa sorunların yaşandığını belirtmiştir.

Görüşmecilere Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayabildikleri hususundaki gözlemleri sorulmuştur. İki dernek yetkilisi de Suriyelilerin büyük bir kısmının topluma uyum sağladığını düşünmektedir:

"Evet, uyum sağlayabildiler tabii ki. Mesela buradan geçtiğin zaman hemen görülüyor Suriyelilerin hepsi dükkân açtılar, restoran açtılar çalışıyorlar. Artık Türkiye'yi çok iyi biliyorlar mesela. Türkçe'yi de biliyorlar. Hatta çocuklar falan sokaklarda artık Türkçe konuşuyorlar. Türk gibiler mesela bilemezsin Suriyeli mi diye" (K4; Suriye Nur Derneği Yetkilisi).

"Özellikle okul ortamında öğrenciler kolay uyum sağladı. Okulda, işyerinde, pazarda, çarşıda normal bir temiz karakteri olan kimse her şekilde uyum sağlıyor. Bu noktada insanların her zaman eğitime açık olması lazım, yeniliklere açık olması lazım" (K5; Şam Âlimleri Derneği Yetkilisi).

Bu süreçte Türk toplumunun Suriyelilere yaklaşımı ve desteği Suriyeli dernek yetkilileri tarafından değerlendirilmiştir. Görüşülen yetkililerin ifadelerine göre Türk halkının içinde destek veren kişiler olduğu gibi destek vermeyen kişiler de mevcuttur. Bu konudaki tavrın insan faktörüne göre kişiden kişiye değişkenlik gösterdiği düşünülmektedir. Şam Âlimleri Derneği yetkilisi bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"Mesela Türklere bazıları gerçekten bu işe eğitimsiz ve düşmanca bakabiliyorlar. Yine Suriyeliler içinde yapılan yardımı desteği hak etmeyen, suiistimal eden kişilerde olabilir. Bu kişiden kişiye şahıstan şahsa değişir" (K5; Şam Âlimleri Derneği Yetkilisi).

Suriye Nur Derneği yetkilisi Türk toplumunda Suriyeliler ile ilgili olarak devletten çok fazla yardım aldıklarına dair yanlış bilgilerin olduğunu bu nedenle insanların Suriyelilere karşı önyargılı olduklarını düşünmektedir. Şam Âlimleri Derneği yetkilisi ise yaklaşım konusunda Suriyelilere olumlu ve olumsuz bakan iki kesimin olduğunu belirtmiştir.

Suriyeli dernek yetkilileri Suriyelilere vatandaşlık verilmesini talep etmektedirler. Suriye Nur Derneği yetkilisi hâlihazırda vatandaşlık verilen Suriyelilerin olduğunu kişilerin niteliklerine göre vatandaşlık verildiğini belirtmiştir. Şam Âlimleri Derneği yetkilisi ise vatandaşlık verilmesini şu şekilde gerekçelendirmiştir:

"Evet, vatandaşlık verilmeli. Biz zaten Osmanlıdayken aynı coğrafyanın aynı devletine aittik" (K5; Şam Âlimleri Derneği Yetkilisi).

4.4. Suriye Menşeli Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetleri

Suriyelilere yardım ve destek sağlama noktasında faaliyet gösteren yerel STK'lar olduğu gibi aktif olarak çalışan Suriye menşeli STK'larda bulunmaktadır. Bu faaliyetler için hem yerel hem de Suriyeli STK'lar işbirliği yapmaktadırlar. Bu nedenle çalışmada Suriye menşeli STK'ların faaliyetlerine de yer verilmiştir. Bu STK'lar arasında Suriye merkezli İstanbul'da faaliyet gösteren Suriye Nur Derneği ve Şam Âlimleri

Derneği bulunmaktadır. Şam Âlimleri Derneği'nde yaralı, hasta, yaşlı ve yetim öncelikli olmak üzere çok sayıda ihtiyaç sahibi Suriyeli kişiye destek verilmektedir. Bu destekler arasında; BİM yardım kartları, gıda kolileri, battaniye, elektrikli soba, ev eşyası temini ve nakdi yardım bulunmaktadır. Suriye Nur Derneği'nde ise eğitim ve sağlık alanında da oldukça aktif hizmetler verilmektedir. Bu hizmetlerle birlikte okul çağındaki çocukların eğitime entegrasyonu sağlanmakta ve kurulan bir sağlık merkezi ile Suriyeli hastaların doktor ve ilaç ihtiyaçları giderilmektedir.

Hem Suriye Nur Derneği hem de Şam Âlimler Derneği devlet desteği almamaktadır. Suriye Nur Derneği yetkilisi ancak projeler karşılığında birtakım destekler alabildiklerini belirtmiştir. Bunun haricinde görüşülen yetkililer yerel STK'lar ve belediyeler ile işbirliği yaptıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Açık Toplum Eğitim Vakfı, Sadakataşı, İHH ile çalıştık. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı onlardan da proje aldık. Belediyelerle ise her zaman beraber çalışıyoruz” (K4; Suriye Nur Derneği Yetkilisi).

“İHH ve diğer başka derneklerle işbirliği yapıyoruz. Özellikle Kızılay'a çok fazla yönlendirme yapıyoruz. Bilgisi olmayan Suriyeli aileleri bilgilendiriyoruz, ne gibi haklardan faydalanabilir onları söylüyoruz. Belediye ve Kızılay'a yönlendirme yapıyoruz” (K5; Şam Âlimleri Derneği Yetkilisi).

Suriye Nur Derneği ve Şam Âlimler Derneği Türk toplumu ile Suriyelileri bir araya getiren herhangi bir organizasyon düzenlenmemiştir. Fakat Şam Âlimleri Derneği yetkilisi işbirliği yaptıkları yerel STK'ların düzenlediği iftar programlarına derneğe kayıtlı olan kişilerin de davet edildiğini ve böylece Suriyeli ve Türk toplumundan kişilerin birlikte vakit geçirdiklerini ifade etmiştir.

Görüşmelerin gerçekleştiği dernek mekânlarına ciddi anlamda bir Suriyeli akışı olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin Şam Âlimleri Derneği'ne kayıtlı 30.000 aile bulunmaktadır. Bu rakam aile üyeleri hesaba katıldığında 100.000'den fazla kişiye tekabül etmektedir. Bu anlamda Suriyeli STK'ların alanda aktif olarak faaliyet gösterdiğini söylemek mümkündür.

Görüşülen dernek yetkilileri entegrasyon süreci için bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

- ✓ İki toplumun üyeleri de birbirini tanımak için çaba göstermeli,
- ✓ Devlet çalışma hakkı ve eğitim konusunda daha fazla çalışma yapılmalıdır.

5. SONUÇ

Uyum sürecinin olumlu bir şekilde işlemesi için devlet destekli uyum programları ve projeleri oluşturulsa da gelen Suriyeli sayısının fazla olması nedeniyle yeterli düzeyde katkı sağlamamaktadır. Özellikle savaşın kaçma ve başka ülkede yeniden bir düzen kurma faktörleri ekonomik ve sosyal anlamda Suriyeliler açısından problemler yaşanmasına neden olmaktadır. Suriyelilerin destek aldığı resmi kurum ve kuruluşlara bakıldığında ilk anlamda Avrupa Birliği fonu ile desteklenen Kızılay Kart ve Türkiye'deki çeşitli belediyelerin gıda yardımları, hastane ve ilaç teminindeki destekler karşımıza çıkmaktadır.

Bu resmi kurum ve kuruluşların dışında Suriyelilere sivil olarak destek veren kuruluşlar vardır. Çalışmada Suriyelilere destek veren 4 farklı sivil toplum kuruluşuna yer verilmiştir. Bunlardan ilki yerli sivil toplum kuruluşlarıdır. Yetkilileri ile görüşülen bu STK'lar Fatih'te hizmet vermektedir. Yerel sivil toplum kuruluşlarından Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)'nin Suriyelilere yönelik destek ve yardım faaliyetleri analiz edilmiştir. Bu anlamda UMHD'nin genel sekreteri ve medya koordinatörü ile İHH'nin mülteci masası sorumlusu ile görüşülmüştür. UMHD'nin Suriyelilere yönelik faaliyetleri “*hak savunuculuğu*” yapmak ve hukuki danışmanlık hizmeti vermek şeklinde gerçekleşmektedir. Hem dil hem de yasal olarak haklarını bilmezlik Suriyelilerin topluma uyum sağlama noktasında zorlanmalarına neden olmaktadır. Hukuki anlamda yol göstericilik; kimlik çıkarma, ikametgâh alma gibi bürokratik işlemler şeklinde gerçekleşmektedir. Özellikle UMHD bu yöndeki faaliyetleri ile Suriyeli bireylerin gündelik yaşamını kolaylaştırmak adına fayda sağlamaktadır. UMHD'nin Suriyeliler ile ilgili bir diğer faaliyeti ise yerel halka yöneliktir. Özellikle toplumda Suriyeliler hakkında doğru bilenen yanlışların meydana getirdiği önyargıları gidermek için UMHD tarafından yerel halkı aydınlatıcı etkinlikler yapılmakta ve Mülteci Okulu adıyla brifingler düzenlenmektedir. Sosyal medyada çeşitli etkinliklerle halkı aydınlatıcı yazılı ve görsel açıklamalar

yapılmaktadır. Uyum sürecinin çift taraflı yürütülen bir yapısı olduğu düşünüldüğünde toplumdaki olumsuz Suriyeli algısı için var olan önyargıların yıkılması önemli bir adımdır. Ayrıca UMHD yetkilisi yerel halkın içinden olmaları ve Suriyelilere yardım etmeleri sebebiyle gerçekleştirdikleri faaliyetlerin Suriyelilerin topluma uyumu noktasında onları kucaklayıcı bir ev sahibi toplum görevi üstelendiklerini ifade etmiştir. Görüşülen dernek yetkilileri çoğunlukla Ramazan aylarında Suriyelilerin evlerine misafir olduklarını ve bu çerçevede bir ilişki ve diyaloga sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Yetkilisi ile görüşülen bir diğer yerel sivil toplum kuruluşu ise IHH İnsani Yardım Vakfı'dır. Farklı yerlerdeki temsilcilikleriyle şehirde yaşayan Suriyelilere yönelik birçok alanda faaliyet göstermektedir. Bu yardım faaliyetleri "sosyal yardımlar", "eğitim yardımları", "sağlık yardımları" ve "kültürel yardımlar" şeklinde gerçekleşmektedir. Suriyelilere yönelik bu yardımlar; gıda, ayni ve nakdi yardımlar, burs projeleri, medikal malzeme temini olduğu gibi iftar buluşmaları, şenlikler ve piknikler şeklinde kültürel yardımlar adı altında gerçekleşmektedir. IHH yetkilisi kuruluş olarak yaptıkları çalışmaların sonucunda Türk toplumunun iyi bir ev sahibi olması ve karşı tarafı kucaklayıcı davranış sergilemesi noktasında olumlu bir imaj sergilediklerini ve bu durumun çift taraflı bir süreç olan uyum sürecinde Suriyelilerin yerel halka uyum sağlaması noktasında önemli bir adım olacağına dikkat çekmiştir. UMHD yetkilileri gibi IHH yetkilisi de Ramazan aylarında Suriyeli ailelere misafir olduklarını ve yardım alan Suriyeliler ile diyalogunun kurumsal bir çerçevede gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, Suriyelilerin topluma uyum sürecine katkılar sağlamaktadır. Suriyelilerin, insani ihtiyaçlarının karşılanmış olması topluma uyum sağlama noktasında engellerin kalkması için bir adım olarak kabul edilebilir. Öbür taraftan toplumdaki önyargıların yıkılması ve toplumsal kabulün önündeki engellerin yıkılması için çeşitli farkındalık projeleri yürütmektedirler.

Yerli sivil toplum kuruluşlarının yanında yardım faaliyeti gerçekleştiren Suriye menşeli sivil toplum kuruluşlarından Suriye Nur Derneği ve Şam Âlimleri Derneği yetkilileri ile görüşülmüştür. Suriye Nur Derneği, eğitim ve sağlık alanında hizmet vermektedir. Bu hizmetlerle birlikte okul çağındaki çocuklar eğitime entegre edilmektedir. Ayrıca derneğin işbirliği ile kurulan bir sağlık merkezinde Suriyeli hastaların doktor ve ilaç ihtiyaçları giderilmektedir. Şam Âlimler Derneği ise yardım kartları, gıda kolileri, battaniye, elektrikli soba, ev eşyası temini ve nakdi yardımda bulunmaktadır. Bu iki derneğe çok yoğun bir şekilde Suriyeli akışı gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bakıldığında her dernek aileleriyle birlikte en az 150.000 Suriyeliye hizmet vermektedir. Bu anlamda Suriyeliler konusunda Suriye menşeli dernekler için ciddi bir yük paylaşımı söz konusudur. Ayrıca hem yerel hem de Suriye menşeli sivil toplum kuruluşları gerektiğinde işbirliği yapmaktadırlar ve bu işbirliğine önem vermektedirler. Yerli ve Suriye menşeli sivil toplum kuruluşlarının yerel halkı ve Suriyeli bireyleri bir araya getiren faaliyetleri az düzeydedir. Bu anlamda çeşitli işbirlikleriyle yerel halkı ve Suriyelileri kaynaştırıcı programların düzenlenmesi iki kesimin birbirini tanıması ve diyalog geliştirmesi açısından faydalı olacaktır. Zira yerel ve Suriye menşeli STK yetkilileri toplumda var olan olumsuz Suriyeli algısına dikkat çekmişlerdir.

KAYNAKÇA

Akpınar, R. (2017). Metropollerde Yaşayan Suriyelilerin Yaşamlarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1355-1367.

Çetin, E. (2017). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İHH Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özer, M. H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97.

Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi* (25), 145-157.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020, 06 20). <http://www.goc.gov.tr>: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı Erişim Tarihi: 22.04.2019

IHH İnsani Yardım Vakfı. Misyonumuz ve Vizyonumuz. /www.ihh.org.tr: <https://www.ihh.org.tr/hakkimizda> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01.2019a

IHH İnsani Yardım Vakfı. İnsani Yardım. www.ihh.org.tr: <https://www.ihh.org.tr/insani-yardim> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01.2019b

IHH İnsani Yardım Vakfı. “Suriyeli Mülteciler İçin Acil İhtiyaç Listesi”. <https://www.ihh.org.tr>: IHH İnsanı Yardım Vakfı. <https://www.ihh.org.tr/haber/suriyeli-multeciler-icin-acil-ihtiyac-listesi-2682> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01.2019c

IHH İnsanı Yardım Vakfı. www.ihh.org.tr: <https://www.ihh.org.tr/haber/suriyeli-yetim-cocuklar-ve-anneleri-icin-sosyal-hizmet-ve-egitim-calismasi-1876> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01.2019d

Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği (SGDD). Biz Kimiz? <http://sgdd.org.tr>: <http://sgdd.org.tr/who-we-are/> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01.2019a

Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği (SGDD). Ne Yapıyoruz? <http://sgdd.org.tr/category/etkinlikler/>: <http://sgdd.org.tr/category/etkinlikler/> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01.2019b

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) 2017 Yılı Faaliyet Raporu. (2017). <https://www.umhd.org.tr>: UMHD, Uluslararası <https://www.umhd.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/faaliyet-buteni-2017-A4.pdf> adresinden alındı Erişim Tarihi: 08.01. 2019

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD). Vizyon ile Misyon. <https://www.umhd.org.tr>: <https://www.umhd.org.tr/vizyon-misyon/> adresinden alındı Erişim Tarihi: 07.01. 2019

